

การพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน
ของชุมชนตำบลลาดชะโด อำเภอดมัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Local People Potential Development for Sustainable Tourism
Management in Tambon Lad Chado, PakHai District,
Phranakhon Si Ayutthaya Province

เมธรัตน์ จันทะนี^{1*} และ ล้ายอง ปลั่งกลาง²

Metharat Chantane^{1*} and Lumyong Plangklang²

^{1*} อาจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

² รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

*E-mail : metharat18@gmail.com โทร. 08-7031-2111

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนตำบลลาดชะโด อำเภอดมัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาและจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนชุมชนตำบลลาดชะโด อำเภอดมัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน/กำนันผู้ใหญ่บ้าน 16 คน ผู้ประกอบการเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว 2 คน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน 2 คน เจ้าหน้าที่เทศบาล 2 คน และประชาชน 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 32 คน ผลการวิจัย พบว่า

1) ความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนตำบลลาดชะโด พบว่า

1.1) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 54.55) มีอายุระหว่าง 51-60 ปี (ร้อยละ 90.92) เรียนจบประถมศึกษา (ร้อยละ 22.73) อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี (ร้อยละ 90.92) มีอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 45.45) มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท (ร้อยละ 50.00) ไม่เคยรับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการชุมชน (ร้อยละ 50.00) เรื่องที่เคยอบรมเกี่ยวกับพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 44.45)

1.2) ความพร้อมและความต้องการของบุคคลในชุมชนด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและด้านบุคลิกภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.58$, $\bar{x}=3.81$) ด้านการจัดการท่องเที่ยว และด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองมีความพร้อมในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.19$, $\bar{x}=3.21$) ส่วนระดับความต้องการพัฒนาของบุคคลในชุมชนพบว่า มีความต้องการพัฒนาในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ต้องการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจ ($\bar{x}=3.70$) ต้องการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยว ($\bar{x}=3.95$) ต้องการพัฒนาด้านความสามารถพึ่งพาตนเอง ($\bar{x}=4.29$) และต้องการพัฒนาด้านบุคลิกภาพ ($\bar{x}=4.16$)

2) แนวทางการพัฒนาและจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนชุมชนตำบลลาดชะโด ดังนี้

2.1) แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนชุมชนตำบลลาดชะโด พบว่า

1) ควรสร้างความตระหนักให้บุคคลในชุมชนเห็นคุณค่าความงามของวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของตน นำวัฒนธรรมประเพณีทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนมาพิจารณาจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องตามหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) ควรจัดกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวของบุคคลในชุมชนจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งคนในชุมชนหน่วยงานองค์กรส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานสนับสนุนเช่นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น

3) ตลาดลาดชะโดที่ขบเขาอยู่จะจัดประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมให้บุคคลในชุมชนมีการเคลื่อนไหวเป็นระยะเพื่อให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมทั้งใช้ช่องทางที่ภาครัฐมีการส่งเสริมมาช่วยในการทำตลาด เช่น เข้าร่วมงานที่หน่วยงานจัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ

4) ผู้นำชุมชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นควรเป็นผู้จัดให้ชุมชนรวมตัวกันร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขณะที่ชุมชนควรปรับทัศนคติของตนให้ยอมรับผลกระทบที่อาจเกิดจากการมีการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ การจัดพัฒนาศักยภาพจัดตามที่ชุมชนร่วมกันเสนอคือ อบรมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงาน พร้อมประเมินผลและแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์

2.2) การจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนชุมชนตำบลลาดชะโด ดังนี้

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน การจัดให้ได้รับความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนและปฏิบัติได้ ในด้านการวางแผนปฏิบัติงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวของชุมชน และการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีความคิดเห็นร่วมกันสอดคล้องกันในทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวนั้นเทศบาลลาดชะโดจะจัดเจ้าหน้าที่สนับสนุนดำเนินการ

2) ด้านการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบให้คนในชุมชนเป็นภาคีผู้จัดทำ โดยขอให้คณะวิทยากรจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นที่ปรึกษา

3) ด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ได้แก่ ให้บุคคลในชุมชนนำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะตลาดโบราณลาดชะโด และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมประเพณี มาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้บ่อยขึ้นโดยขอความร่วมมือจากเทศบาลตำบลลาดชะโดซึ่งมีความพร้อมในการสนับสนุนระดับสูง

4) ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ การปรับทัศนคติของบุคคลในชุมชนให้ยอมรับผลกระทบจากการจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น ให้มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมและผลด้านปัญหาที่อาจตามมาจากการมีการท่องเที่ยวในชุมชน

คำสำคัญ : การพัฒนาศักยภาพบุคคล การจัดการด้านการท่องเที่ยว

Abstract

The objectives of this research were 1) to study readiness and local people potential development needs for Sustainable Tourism Management in Tambon Lad Chado, PakHai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province 2) Guidelines development and local people development projects for Sustainable Tourism Management in Tambon Lad Chado, PakHai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province. Qualitative research, Tools used in research, questionnaires, focus groups, and Projects development people, Sample size 32 research, subjects consist of 16 community leaders and village chiefs, 2 tourism entrepreneurs, 2 community tourism committees, 2 local government officials, and 10 people in the community.

1) to study readiness and local people potential development needs for Sustainable Tourism Management in Tambon Lad Chado, PakHai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province, The results are that,

1.1) mostly them are female (54.55%), age between 51-60 years old (90.92%), elementary school graduation (22.73%), more than 20 years' residence (90.92%), and working in an agricultural sector (45.45%), with salary lower than 10,000 baht (50.00%), Half of them have never trained in community management (50.00%), while the other half is found to have been trained in community development before (44.45%).

1.2) readiness and local people potential development, knowledge to tourism and personal characteristics ($\bar{x}=3.58$, $\bar{x}=3.81$), tourism management and self-reliance and their readiness local people ($\bar{x}=3.19$, $\bar{x}=3.21$), Level of local people development needs the following, knowledge ($\bar{x}=3.70$), tourism management ($\bar{x}=3.950$), self-reliance ($\bar{x}=4.29$), and personal characteristics ($\bar{x}=4.16$).

2) Guidelines development and local people development projects for Sustainable Tourism Management in Tambon Lad Chado, PakHai District, Phranakhon Si Ayutthaya Province, The results are that,

2.1) Guidelines development

2.1.1) make be aware local people, to value and beauty of their ways of life, cultures, and traditions should be recognized and developed as tourism products according to the principles of sustainable tourism

2.1.2) Should organize tourism activities and services local people with full participation of all the people concerned including people in the community, local organizations and universities

2.1.3) public relations and activities local people in Lad Chado Market should be made continuously and participating in the fairs occasionally held under the support of the government sectors should be considered

2.1.4) leaders local people and Local organization should be promoted to community. And leaders and local organizations and, It should adjust their attitude to accept the potential impact of tourism. Make to community Development should be recognized among the people in the community. is workshops and attractions study with evaluation and utilization.

2.2) local people development projects

2.2.1) Knowledge, to raise awareness among community members of the value of community tourism resources. Provide clear and practical understanding. In planning for community tourism services. And to encourage community participation, there is a shared opinion. Consistent at all stages of the tourism management, the municipality will arrange support staff.

2.2.2) Tourism management, to set up a group to carry out full-scale tourism management for people in the community to guide. By asking the Faculty of Management Science. Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University As a consultant

2.2.3) Self-reliance, to including the existing tourist resources. Especially the ancient market. And cultural environment To travel more frequently, by asking for support from the Lad Prao Municipality which is ready to support high level.

2.2.4) Personality, to the attitude of the people in the community to accept the impact of the establishment of tourism activities in the community, both positive and negative, such as to participate in a fair share of the benefits and problems that may follow. From having a community tour.

Keywords : Human potential development, Sustainable Tourism Management

บทนำ

การท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่าเป็นภาคธุรกิจที่สำคัญที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แม้ว่าการท่องเที่ยวจะมีความสำคัญและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็ตาม ยังคงพบว่า มีปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องเช่นกัน โดยเฉพาะความพยายามให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนทักษะที่จำเป็น เช่น การจัดการชุมชน ความร่วมมือจากชุมชนและการมีจิตสำนึกด้านบริการ นอกจากนี้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว เช่นเดียวกับกระแสการท่องเที่ยว รูปแบบ และกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มแสวงหาความรู้ควบคู่กับการท่องเที่ยวล้วนมีผลต่อการปรับตัวของบุคลากรผู้จัดการการท่องเที่ยวที่ต้องพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แต่การพัฒนาบุคลากรปัจจุบันเป็นการพัฒนาที่ปลายเหตุจึงมักเกิดปัญหาย้อนกลับมาดังเดิม

หากพิจารณาแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเห็นได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องการความสมดุล ทั้งด้านรายได้ การอนุรักษ์ทรัพยากร ความทันสมัยและคุณภาพชีวิต จึงเป็นโจทย์ที่ต้องการการแก้ด้วยการพัฒนา

ศักยภาพบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาข้อมูลเพื่อประกอบการวางแผนเพื่อการพัฒนาโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนอย่างเพียงพอ จึงจะสามารถยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนตำบลลาดชะโด อำเภอด่านช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและการจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืนตำบลลาดชะโด อำเภอด่านช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยบุคคลในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยบุคคลในชุมชน และบุคคลในชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมีหลักการสำคัญคือ (พจนา สวนศรี, 2546) ชุมชนเป็นเจ้าของ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกย่องระดับคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ทั้งนี้ควรมีรูปแบบการบริการที่เหมาะสมกับชุมชน เช่น มีที่พักแบบโฮมสเตย์ อาหารพื้นบ้านจากวัตถุดิบในชุมชน นำเที่ยวโดยคนในชุมชนหรือเยาวชน กิจกรรมที่เป็นสิ่งแสดงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และอาจมีของที่ระลึกที่มาจากภูมิปัญญาและวัสดุจากชุมชน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีด้านการจัดการเชิงธุรกิจและการจัดการชุมชน โดยให้บุคคลในชุมชนมีการลงทุน การบริหาร การกระจายผลตอบแทนและการดูแลรับผิดชอบชุมชนเกิดการเรียนรู้มีการถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านกลุ่มหรือองค์กรชุมชนคล้ายรูปแบบการประกอบธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับคนและทรัพยากรในชุมชน

ผลงานวิจัยที่มีการศึกษาไว้แล้วในช่วงเวลาไม่เกิน 10 ปี พบว่า เป็นงานวิจัยขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่ศึกษารวมเรื่องหลายจังหวัดโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีงานวิจัยของ (ศักดิ์ศิริ นันตะสุขและคณะ, 2550) และงานวิจัยของ (สุรินทร์ หลวงนาและคณะ, 2552) ที่ศึกษาในพื้นที่อีสานใต้ที่เน้นบุคลากรในท้องถิ่นว่ามีระดับศักยภาพและระดับความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไร และศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์สู่ความเข้มแข็งและเชื่อมโยงประเทศเพื่อบ้าน ผลวิจัยทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว พบว่า คนในท้องถิ่นมีศักยภาพการพัฒนาโดยรวมในระดับมาก เช่นเดียวกับความต้องการพัฒนาศักยภาพพบว่ามีความต้องการพัฒนาในระดับมากด้วยเช่นกัน ส่วนปัญหาอุปสรรคที่ศึกษาเน้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่ามีปัญหาในระดับปานกลาง และค้นพบแนวทางการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวว่าทั้งภาครัฐและเอกชน ควรจัดให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลจัดทำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม โดยส่วนราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ โดยคำนึงถึงการจัดกิจกรรมที่มีรายได้และจัดอย่างต่อเนื่องจริงจังตลอดไป และต้องการมีการประสานงานแบ่งภาระรับผิดชอบให้ชัดเจน จัดอบรมหลายๆ หน่วยงาน เพื่อหาข้อเสนอแนะร่วมกัน จัดให้มีการศึกษาดูงาน และมีเครือข่ายอย่างแพร่หลาย ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกพื้นฐานที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวด้วย เช่น การคมนาคมการติดต่อระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่สะดวก รวดเร็วขึ้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและประเทศเพื่อนบ้านด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ และแหล่งทุติยภูมิ (Primary and Secondary Data) รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ การจัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การสังเกตแบบวิธีการตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ศึกษาความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชน ดำเนินการโดย

1.1 ประชากรเป้าหมาย ประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชนตำบลลาดชะโด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการตลาดลาดชะโด ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลลาดชะโด และประชาชน

1.2 กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงจากประชากรที่มีความพร้อมและสมัครใจร่วมโครงการ และจากคำแนะนำของเทศบาลตำบลลาดชะโด รวม 32 คน คือ คณะกรรมการชุมชนและกำนันผู้ใหญ่บ้าน 16 คน คณะกรรมการตลาด 2 คน ผู้ประกอบการ 2 คน เจ้าหน้าที่เทศบาล 2 คน และประชาชน 10 คน

1.3 เครื่องมือ เป็นแบบสอบถาม และการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยแบบสอบถามเป็นแบบตรวจรายการ แบบประมาณค่า 5 ระดับที่ปรับจาก (ศักดิ์ศิริ นันตะสุขและคณะ 2550) ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลความพร้อม และข้อมูลความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยว 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และด้านบุคลิกภาพ และข้อมูลความคิดเห็นเพิ่มเติมที่ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นโดยเสรี

1.4 การรวบรวมข้อมูล โดยการออกเก็บข้อมูลพื้นที่ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยการนำทางของเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลลาดชะโด เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลอย่างไม่เป็นทางการ ประกอบการสังเกตบริบทชุมชน จัดบันทึก ถ่ายภาพนิ่ง

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้สถิติพื้นฐาน คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเก็บข้อมูลจากความคิดเห็นเพิ่มเติมด้วยการสรุปเชิงเนื้อหา

2. ศึกษาแนวทางพัฒนาศักยภาพบุคคลและจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างใช้ชุดเดียวกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

2.2 เครื่องมือ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบโครงสร้าง การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และสนทนากลุ่ม

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยเทคนิค SWOT และอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนในด้านต่าง ๆ

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการสรุปประเด็นจากการสัมภาษณ์จัดหมวดหมู่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

3. การจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน รูปแบบการจัดพัฒนาบุคคลจัดตามความต้องการของชุมชนผู้ร่วมวิจัยและผลการวิจัย คือ

- 3.1 หัวข้อพัฒนาพิจารณาจากผลวิจัยที่มีความพร้อมน้อยที่สุด และความต้องการพัฒนามากที่สุด
- 3.2 วิธีพัฒนา จัดตามผลสรุปการสนทนากลุ่ม อย่างน้อย 2 วิธี
- 3.3 การนำไปใช้ นำผลจากการพัฒนาเพื่อต่อยอดโดยการเขียนโครงการเสนอเทศบาลตำบลลาดชะโด 2 โครงการและหรือ จัดตั้งกลุ่มให้บริการท่องเที่ยวโดยมีคณะผู้วิจัยเป็นที่ปรึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1) ความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนตำบลลาดชะโด พบว่า

1.1) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 54.55) มีอายุระหว่าง 51-60 ปี (ร้อยละ 90.92) เรียนจบประถมศึกษา (ร้อยละ 22.73) อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี (ร้อยละ 90.92) มีอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 45.45) มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท (ร้อยละ 50.00) ไม่เคยรับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการชุมชน (ร้อยละ 50.00) เรื่องที่เคยอบรมเกี่ยวกับพัฒนาชุมชน (ร้อยละ 44.45)

1.2) ความพร้อมและความต้องการของบุคคลในชุมชนด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและด้านบุคลิกภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.58$, $\bar{x}=3.81$) ด้านการจัดการท่องเที่ยว และด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองมีความพร้อมในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.19$, $\bar{x}=3.21$) ส่วนระดับความต้องการพัฒนาของบุคคลในชุมชนพบว่า มีความต้องการพัฒนาในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ต้องการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจ ($\bar{x}=3.70$) ต้องการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยว ($\bar{x}=3.95$) ต้องการพัฒนาด้านความสามารถพึ่งพาตนเอง ($\bar{x}=4.29$) และต้องการพัฒนาด้านบุคลิกภาพ ($\bar{x}=4.16$)

2) แนวทางการพัฒนาศักยภาพและจัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนชุมชนตำบลลาดชะโด พบว่า

2.1) แนวทางการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนชุมชนตำบลลาดชะโด พบว่า

1) ควรสร้างความตระหนักให้ชุมชนเห็นคุณค่าความงามของวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีของตน นำวัฒนธรรมประเพณีทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนมาพิจารณาจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องตามหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) ควรจัดกิจกรรมและบริการการท่องเที่ยวของชุมชนจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งคนในชุมชนหน่วยงานองค์กรส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานสนับสนุนเช่นสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น

3) ตลาดลาดชะโดที่ขบเขาอยู่จะจัดประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมให้มีการเคลื่อนไหวเป็นระยะเพื่อให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมทั้งใช้ช่องทางที่ภาครัฐมีการส่งเสริมมาช่วยในการทำตลาด เช่น เข้าร่วมงานที่หน่วยงานจัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ

4) ผู้นำชุมชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นควรเป็นผู้นำจัดให้ชุมชนรวมตัวกันร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขณะที่ชุมชนควรปรับทัศนคติของตนให้ยอมรับผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการมีการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ การจัดพัฒนาศักยภาพจัดตามที่ชุมชนร่วมกันเสนอคือ อบรมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงาน พร้อมประเมินผลและแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์

2.2) จัดโครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน
ชุมชนตำบลลาดชะโด ดังนี้

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ได้แก่ การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน การจัดให้ได้รับความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนและปฏิบัติได้ ในด้านการวางแผน
ปฏิบัติงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวของชุมชน และการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีความคิดเห็นร่วมกัน
สอดคล้องกันในทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวที่เทศบาลลาดชะโดจะจัดเจ้าหน้าที่สนับสนุนดำเนินการ

2) ด้านการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็ม
รูปแบบให้คนในชุมชนเป็นภาคีเทศก์ โดยขอให้คณะวิทยากรจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เป็นที่
ปรึกษา

3) ด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ได้แก่ นำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะ
ตลาดโบราณลาดชะโด และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมประเพณี มาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้บ่งชี้ขึ้นโดยขอความ
ร่วมมือจากเทศบาลตำบลลาดชะโดซึ่งมีความพร้อมในการสนับสนุนระดับสูง

4) ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ การปรับทัศนคติของประชาชนในชุมชนให้ยอมรับผลกระทบจาก
การจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น ให้มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็น
ธรรมและผลด้านปัญหาที่อาจตามมาจากการมีการท่องเที่ยวในชุมชน

สรุปและวิจารณ์ผล

1. ด้านความพร้อมของบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวชุมชนอภิปรายด้านที่มีความ
พร้อมระดับปานกลาง คือ ด้านการจัดการท่องเที่ยวและด้านความสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งการที่ชุมชนมีความพร้อม
ด้านการจัดการท่องเที่ยวระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะชุมชนไม่มั่นใจตนเองว่าจะจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง
โดยไม่มีการพัฒนา เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน ควรเริ่มจากการที่ชุมชนมีความพร้อมใน
การศึกษาข้อมูลและรู้จักทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเพียงพอ สามารถวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
ได้ การเป็นผู้แนะนำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำถูกต้อง พร้อมๆ กับความสามารถ
ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ถ่ายทอดประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน สามารถประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงาน
อื่นๆ ได้ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการ
การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่วิระพล ทองมา (2551) ได้เสนอไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีองค์ประกอบ
หลักที่สำคัญ คือ ทรัพยากรและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน มีองค์กรหรือกลุ่มชุมชนที่มีความร่วมมือกัน มีการจัดการ
ภายใต้สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมของตนเอง มีการเรียนรู้กันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ส่วนความพร้อมด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองที่พบว่าชุมชนมีความพร้อมในระดับปานกลาง
เช่นกัน อาจเป็นเพราะการที่ชุมชนเคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เทศบาลตำบลลาดชะโดเคยจัดมาระยะ
หนึ่งคือตั้งแต่ปี 2552 ถึง ปี 2554 แต่หลังจากปี 2554 ที่เกิดภาวะน้ำท่วมนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวน้อยลง
ประสบการณ์ที่เคยได้รับการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่น้อยลง จึงเห็นว่าพึ่งพาตนเองได้น้อยลง สอดคล้องกับ
การศึกษาของปราณี ดันประยูรและลำยอง ปลั่งกลาง (2557) ที่พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวลดลงในตลาด
ลาดชะโดและในกิจกรรมแห่งเทียนพรรษาทางน้ำ ทำให้ชุมชนขาดแรงกระตุ้นในการค้าขายในตลาดทำให้ชุมชนชอบ
เขาแม้ว่าจะได้รับการส่งเสริมจากองค์กรส่วนท้องถิ่นแล้วก็ตาม

2. ด้านความต้องการพัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการด้านการท่องเที่ยวของบุคคลในชุมชนมีความต้องการในระดับมากทุกด้าน อาจเป็นเพราะว่าชุมชนต้องการให้มีการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพราะเคยมีประสบการณ์ร่วมจัดการท่องเที่ยวมาบ้างแล้ว และทำให้ได้ร่วมกิจกรรมร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชนแต่ในปี 2555 เป็นต้นมามีความขบเซาะลง จึงต้องการที่จะมีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เนื่องจากการท่องเที่ยวช่วยให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ขยายผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีการกระจายรายได้ ชุมชนอยู่ดีกินดี สอดคล้องกับการศึกษาของชนิษฐา ดวงชื่น และคณะ (2555) ที่พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวบริเวณเกาะสีชังควรมีทุกภาคส่วนมาร่วมพัฒนา เช่น ภาครัฐควรจัดหารายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และควรพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้น่าสนใจยิ่งขึ้น โดยต้องมีความร่วมมือจากผู้ประกอบการจากชุมชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

นอกจากนี้ชุมชนยังต้องการพัฒนาด้านบุคลิกภาพในการบริการการท่องเที่ยวในระดับมากด้วย ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าชุมชนมีความเข้าใจว่าลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้บริการควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้มีน้ำใจ ช่วยเหลือกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและเป็นผู้มีความเข้าใจและเป็นห่วงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จึงต้องการพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมเพราะองค์กรส่วนท้องถิ่นได้สนับสนุนและได้นำร่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชนอยู่แล้ว จึงอยากมีส่วนร่วมด้วย สอดคล้องกับชนิษฐา ดวงชื่นและคณะ (2555) ที่เสนอว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวพื้นที่เกาะสีชัง ควรพัฒนาทักษะในการบริหารให้แก่ผู้ประกอบการชุมชนและประชาชนให้สามารถบริการนักท่องเที่ยวได้พร้อม ๆ กัน การสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่สรุปได้ ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมหรือกระบวนการเพื่อสร้างความตระหนักแก่ชุมชนไปพร้อมกับองค์กรส่วนท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งที่เป็นสถานที่และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งแม้ว่าปัจจุบันจะได้นำทรัพยากรดังกล่าวมาเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวอยู่บ้างแล้วแต่ขาดความต่อเนื่องที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายนอกและปัจจัยภายในที่สำคัญคือบุคคลทุกฝ่ายในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ (2550) ที่พบว่าแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่นอีสานใต้ควรได้ศึกษาทำความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกันทั้งจากประชาชนและผู้เกี่ยวข้องภาครัฐ เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกัน ในส่วนของความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ข้อค้นพบด้านความพร้อมอยู่ในระดับปานกลางและความต้องการพัฒนาอยู่ในระดับมาก จึงควรมีการศึกษาวิจัยโดยคนในชุมชนโดยเฉพาะบุคลากรในองค์กรส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมเชิงวิชาการแตกต่างกับคนในชุมชน จึงควรศึกษาและพัฒนาชุมชนไปด้วยกัน ทั้งนี้เพราะองค์กรส่วนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับชุมชนและเคยจัดการท่องเที่ยวมาแล้วระยะหนึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของสุรินทร์ หลวงนาและคณะ (2552) ที่เสนอว่าท้องถิ่นอีสานใต้ควรพัฒนาในรูปแบบพัฒนากลุ่มบุคคลด้วยการฝึกอบรม ฝึกประสบการณ์ และการศึกษานอกสถานที่ หรือวิจัยเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งจะดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้ รวมทั้งผู้ศึกษาดูงานจากแหล่งอื่น ๆ

แนวทางการพัฒนาด้านบุคลิกภาพ เห็นควรจัดกิจกรรมที่สามารถปรับทัศนคติของบุคคลในชุมชนให้เกิดความพร้อม มีความมั่นใจ และยอมรับให้มีการจัดบริการท่องเที่ยวภายในชุมชนขึ้น โดยจัดเป็นโครงการนำร่องโดยความช่วยเหลือสนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นและหน่วยงานทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับศักดิ์ศิริ นันตะสุขและคณะ (2550) ที่พบว่า การสร้างความมั่นใจและความเข้าใจแก่คนในท้องถิ่นอีสานใต้ให้ยอมรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งผลเชิงบวกและเชิงลบ เพราะทัศนคติของบุคคลเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเงื่อนไขในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนท้องถิ่นเองกับบุคคลภายนอกโดยเฉพาะกับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เนื่องจากผลวิจัย พบว่า บุคคลในชุมชนมีความพร้อมระดับปานกลางแต่มีความต้องการพัฒนาระดับมาก เทศบาลตำบลลาดชะโดควรแสวงหาความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นหรือหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด เร่งจัดโครงการเพื่อพัฒนาบุคคลของชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ตามความพร้อมและความต้องการของชุมชน เพราะจะเป็นโอกาสอันดีในการ พัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า ด้วยการให้การท่องเที่ยวเป็นตัวนำซึ่งเทศบาลมีความพร้อมและมีประสบการณ์มาเป็นอย่างดีแล้ว

1.2 ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ปัจจุบันมีนโยบายจากภาครัฐส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาที่คล้ายคลึงกันหลายแห่ง อาจทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกมากมาย ดังนั้นชุมชนตำบลลาดชะโด ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ทั่วไป จำเป็นต้องมีรูปแบบกิจกรรมที่แตกต่างออกไป ไม่ซ้ำแบบใคร ๆ และให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วม จึงจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะปัจจุบันที่อาจมีนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคเอเชียเดินทางเข้ามามากขึ้น จึงควรจัดรูปแบบที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวได้ดี เช่น การพัฒนาทักษะทางภาษาอาเซียน อาหารอาเซียน การแสดงทางวัฒนธรรมไทยมีเวทีจัดแสดงเป็นประจำรายเดือนตลอดปี และทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายชนิดให้ถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความพร้อมของบุคคลในชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ที่สอดคล้องตรงกับความต้องการของชุมชน เพราะปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตจะมีรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเป็นการท่องเที่ยวเฉพาะทางมากขึ้น โดยให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

2.2 การพัฒนาบุคคลในการจัดการท่องเที่ยวต้องปรับเปลี่ยนและควรได้รับการพัฒนาไปตามรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป จึงยังควรวิจัยความต้องการพัฒนาบุคคลในชุมชนเป็นระยะและศึกษาสถานที่อื่น ๆ โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ประสบความสำเร็จว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการบรรลุผลสำเร็จของบุคคลในชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนดังกล่าว

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ แหล่งทุนอุดหนุนการวิจัย วช. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 คณะวิทยาการจัดการ และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่มีส่วนช่วยให้การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

ชนิษฐา ดวงขึ้น และคณะ. (2555). แนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเกาะสีชัง ตำบลท่าเทววงษ์ อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี. วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2555 : 80-91.

- ปราณี ต้นประยูร และลำยอง ปลั่งกลาง. (2557). การศึกษาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีตลาดโบราณลาดชะโด อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. พิมพ์ลักษณ์ กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. (2557). สถานการณ์ท่องเที่ยวและแนวโน้มในอนาคต. จุลสาร Tourism Journal TAT, Vol.3 No.1 Jan-Mar 2014 : 60-65.
- วีระพล ทองมา และนวรัตน์ ทองมา. (2551). กลยุทธ์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่สูงในจังหวัด เชียงใหม่. รายงานการวิจัย คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ. (2550). โครงการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- สุรินทร์ หลวงนา และคณะ. (2552). การพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของภาครัฐและเอกชนในเขตจังหวัดอีสานใต้. รายงานฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อุษาวดี พูลพิพัฒน์. (2545). การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย. จุลสารการท่องเที่ยว 21, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม) : 38-48.